

MARIJAN VALKOVIĆ*

Nastavno-znanstveni opus (1965. – 1998.)

Stjepan BALOBAN, Zagreb

Tridesetoga rujna 1998. godine ddr. Marijan Valković, kao redoviti profesor Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, službeno je ušao u mirovinu. To je prigoda da se ukratko prikaže njegov dugogodišnji i plodonosan nastavno-znanstveni opus. Kao dugogodišnji član uredništva Bogoslovske smotre (od 1977. godine) Marijan Valković je svojim člancima i recenzijama značajno dopriniosio znanstvenom profilu tog časopisa. Svjesni da kratak prikaz rada priznatog i poznatog čovjeka nije lak posao, odlučili smo se nakon kratkih osobnih podataka iznijeti glavne naznake znanstveno-nastavne djelatnosti te staviti naglasak na neka područja teološkog zanimanja. Budući da je Marijan Valković i dalje trajno prisutan u javnom životu i društva i Crkve, drži brojna predavanja i objavljuje radove, cjeloviti prikaz njegova života i rada moći će se učiniti nekom drugom prigodom.

1. Osobni podaci

Marijan Valković je rođen 26. studenoga 1927. u Vrbniku, otok Krk. Osnovnu školu je pohađao u Vrbniku, a gimnaziju u Krku (1940./41.), Rijeci (1941./44.), Vidmu (Udine, 1944./45.) i Pazinu (1946./48.) gdje je 1948. godine na Klasičnoj gimnaziji Biskupskoga sjemeništa položio ispit zrelosti. Akademске godine 1948./49. upisao se na Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu gdje je 1954. godine diplomirao, a 1955. godine završio studij pastoralne godine. Dvadeset devetoga lipnja 1954. godine bio je zaređen za svećenika krčke bisku-

* Ovaj prikaz znanstveno-nastavnog opusa ddr. Marijana Valkovića nenadano ima ulogu In-memoriam-članka. Naime, nakon kratkog poboljevanja prof. Valković je iznenada preminuo dne 3. prosinca 2000. Pokopan je u svom rodnom Vrbniku na Krku 6. prosinca 2000. godine. Usp. napise u *Glasi Koncila*, br. 50, od 10. XII. 2000., str. 4 i br. 51, od 17. XII. 2000., str. 5 (S. Baloban) te u *Kani*, br. 12, 2000., str. 8-11 (M. Bišup i Z. B. Šagi).

pije, a nakon studija u Zagrebu bio je četiri i pol godine upravitelj župe Poljica na otoku Krku.

Početak svibnja 1960. godine odlazi u Rim na postdiplomski studij i od tada u njegovu životu i radu apsolutnu prednost imaju studij, znanost te nakon povratka iz Rima znanstveno-nastavna djelatnost.

Osim zauzetog rada na području znanstveno-nastavne djelatnosti Marijan Valković je bio rektorom Bogoslovnog sjemeništa u Rijeci (1966. – 1968.), te rektorom Visoke bogoslovne škole u Rijeci (1968. – 1974.). Bio je član Vijeća za nauk vjere pri BKJ od njegova osnutka do 1989. godine te nekoliko godina i član Vijeća za kler pri BKJ. Trenutno je član Vijeća za nauk vjere pri HBK. Sudjeluje redovito u pastoralnom radu župe sv. Blaža u Zagrebu, a od 1973. do 1990. godine (osim 1974.) svakog ljeta je proveo po dva mjeseca u New Yorku na jednoj župi, dijelom u privatnom studiju a dijelom u pastoralnom radu među Hrvatima i Amerikancima.

Marijan Valković je kanonik krčke biskupije. Godine 1994. odlikovao ga je papa Ivan Pavao II. počasnim crkvenim naslovom kućnog kapelana (Monsignore), a 1998. godine odlikovan je od Predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana 'Redom Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića' zbog zasluga za znanost.

2. Znanstveno – nastavna djelatnost

Postdiplomski studij u Rimu (1960. – 1965.) udario je temelje za budući plodni znanstveni rad Marijana Valkovića. To je vrijeme pripreme i održavanja 2. vatikanskog koncila. Dvojica već tada poznatih teologa moralista: isusovac Josef Fuchs, profesor na Sveučilištu Gregoriana u Rimu, i redemptorist Bernhard Häring, profesor na prvom posebnom učilištu za moralnu teologiju 'Academia Alfonsiana' u Rimu, imali su, svaki na svoj način, značajan utjecaj na razvoj 2. vatikanskog koncila. Obojica tih njemačkih teologa moralista bili su mentori pri izradi disertacija Marijanu Valkoviću. Godine 1964. Valković postiže doktorat iz teologije na Papinskom sveučilištu 'Gregoriana'.¹ Dok je radio na spomenutoj disertaciji, Valković je upisao postdiplomski studij moralne teologije na 'Academia Alfonsiana' gdje je 1965. godine postigao diplomu »expertus in

¹ Pod vodstvom Josefa Fuchsa Valković je napisao disertaciju o teološkoj antropologiji i teološkim pogledima na ženu i brak u njemačkog teologa 19. stoljeća Matthiasa Josefa Scheebena. Taj veoma uspješni doktorski rad objavljen je u cijelosti kao izdanje Gregoriane: M. VALKOVIĆ, *L'uomo, la donna e il matrimonio nella teologia di Matthias Josef Scheeben*, Roma 1965., str. VII-201 (Analecta Gregoriana, vol. 152., Series Facultatis Theologicae: Sectio B, n. 48).

theologia morali«, koja je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu nostrificirana kao diploma doktorata teoloških znanosti u specijalizaciji moralne teologije.² Time je Marijan Valković postigao dva doktorata: iz opće teologije i iz moralne teologije. On je među prvim Hrvatima koji su uopće doktorirali iz moralne teologije.

Po završetku studija u Rimu počinje najduže razdoblje u životu Marijana Valkovića, tj. nastavno-znanstvena djelatnost, koja se odvijala na tri mjesta: najkraće u Zadru, nešto duže u Rijeci i najduže u Zagrebu. U ljetnom semestru ak. godine 1964./65. predaje na Visokoj bogoslovnoj školi u Zadru dogmatiku i povijest filozofije, a ak. godine 1965./66. na istoj školi predaje moralnu teologiju i katehketiku.

Godine 1964. imenovan je profesorom moralne teologije na Visokoj bogoslovnoj školi u Rijeci. Od 1968. godine uz moralnu teologiju predaje i društveni nauk Crkve sve do 1974. godine. Početkom 1974. godine Marijan Valković se odaziva na poziv Vijeća Katoličkoga bogoslovnog fakulteta iz Zagreba te od ljetnog semestra ak. godine 1973./74. službeno počinje predavati na katedri za moralnu teologiju KBF-a u Zagrebu.³ Krajem 1974. godine imenovan je sveučilišnim docentom pri katedri moralne teologije, a početkom 1975. godine predstojnikom katedre moralne teologije, dužnost koju će obnašati sve do umirovljenja. Dekretom velikog kancelara od 16. studenoga 1992. potvrđen je njegov izbor za redovnog profesora KBF-a Sveučilišta u Zagrebu. Uz moralnu teologiju na KBF-u u Zagrebu predaje i društveni nauk Crkve. Osim toga od ak. godine 1974./1975. do ak. godine 1990./1991. predaje i na Institutu za teološku kulturu laika KBF-a u Zagrebu.⁴

Marijan Valković je aktivno sudjelovao u radu samog KBF-a, bilo kao prodekan, ak. godine 1993./94., bilo u drugim važnim funkcijama.⁵ Član je Teološkog društva 'Kršćanska sadašnjost'.

² Doktorski rad pod vodstvom Bernharda Häringa imao je za temu ispitivanje uloge ispovjednika prema novijim teološkim spoznajama. Naslov disertacije glasi: *Per una teologia del ministero della confessione*. Dijelom prerađen i skraćen izvadak iz disertacije tiskan je pod naslovom: *L'aspetto ecclesiale del sacramento della penitenza* u znanstvenom časopisu učilišta 'Academia Alfonsiana': *Studia Moralia* V(1967), str. 201-214.

³ Nakon dolaska u Zagrebu predavao je još u ljetnom semestru ak. godine 1973./74. moralnu teologiju u Rijeci, a do kraja ak. godine 1976./77. i društveni nauk Crkve u Rijeci.

⁴ Od ak. godine 1975./76. do kraja 1985./86. na Institutu za teološku kulturu laika predaje *moralnu teologiju*, a od ak. godine 1980./81. do 1990./91. predaje *društveni nauk Crkve*, koji ak. godine 1984./85. mijenja ime u *socijalni nauk Crkve*.

⁵ Dugi niz godina je bio član odbora za materijalno-financijsko poslovanje te član odbora za nagrađivanje studenata. Bio je povjerenik za afilirane škole (ak. godine 1993./94.) i član odbora za doradu Statuta Fakulteta dvije godine (1993. – 1995.) te član odbora za izradu Ugovora o položaju i djelovanju KBF-a u sastavu Sveučilišta u Zagrebu.

Jedna od važnih značajki rada Marijana Valkovića je *povezanost s inozemstvom* i to kao član više različitih teoloških društava i kao predavač i sudionik na brojnim međunarodnim simpozijima i kongresima. Član je Međunarodnog interkonfesionalnog društva 'Societas ethica', 'Europskog teološkog društva', Radne zajednice austrijskih socijalnih etičara, Udruženja 'Johannes Messner-Gesellschaft' (Beč) i 'Europa-Forum' (Mönchengladbach); aktivno sudjeluje u radu 'Katoličkih teologa moralista i socijalnih etičara njemačkoga govornog područja'. Bio je profesor-gost na teološkim fakultetima u Beču, Grazu i Mainzu.

U domovini je održao brojna znanstvena i stručna predavanja svećenicima, teolozima, liječnicima i drugim intelektualcima, studentima i bračnim parovima te redovnicama.

Nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj 1990. godine drži predavanja i sudjeluje u raspravama o važnim pitanjima u društvu koje se mijenja, kao što su rad, sindikati i općenito socijalni nauk Crkve. Sudjeluje u osmišljavanju Biblioteke 'Civitas' Školske knjige, u kojoj je prevedeno na hrvatski jezik nekoliko važnih naslova iz socijalne problematike.⁶

Voditelj je socioreligijskog istraživanja 'Vjera i moral u Hrvatskoj', koje je kao istraživanje KBF-a u Zagrebu provedeno krajem 1997. i početkom 1998. godine.⁷ Kao član Upravnog vijeća *Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve* (od 1997. godine) aktivno sudjeluje u radu i aktivnostima *Centra*.

3. Područja zanimanja i radovi

Već prvi pogled na objavljene radove teologa moraliste i socijalnog etičara Marijana Valkovića daje dojam autora koji kompetentno i temeljito progovara o različitim temama, a na srcu su mu na poseban način suvremeni problemi čovjeka. Jedna od značajki znanstvenog opusa Marijana Valkovića jest da je prednost

⁶ Kao član 'Uređivačkog odbora' zaslužan je za prijevod više zanimljivih i tada hrvatskoj javnosti korisnih naslova, poput: R. WEILER, *Uvod u katolički socijalni nauk*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.; M. ALBERT, *Kapitalizam protiv kapitalizma*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.; V. ZSIFKOVITS, *Politika bez morala?*, Školska knjiga, Zagreb, 1995. Čini se da se izdavač prebrzo umorio u veoma korisnom pothvatu Biblioteke 'Civitas'.

⁷ Prvi rezultati tog istraživanja objavljeni su u: *Bogoslovska smotra* LXVIII(1998), br. 4.

dao člancima pred knjigama.⁸ Među člancima⁹ su oni na stranim jezicima te članci u raznim knjigama i zbornicima. Najveći broj članaka, do sada 34 članka, objavljen je u *Bogoslovskoj smotri*. Valković je objavljivao i u drugim teološkim časopisima u Hrvatskoj: *Croatica Christiana*, *Obnovljeni život*, *Crkva u svijetu*, *Kateheza*, *Svesci*, *Riječki teološki časopis...* Velik broj članaka aktualnog sadržaja objavljen je u *Kani* i u *Glasi Koncila*. Vrijedi spomenuti da je nakon 1990. godine Valković objavio članke uglavnom sa socijalnom tematikom u društvenim časopisima: *Revija za socijalnu politiku*, *Politička misao*, *Socijalna ekologija*, časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline. Na taj je način Valković dao svoj doprinos širenju katoličke socijalne misli u širim znanstvenim krugovima u Hrvatskoj.

U ovom se radu ograničavamo više na prikaz nego na stručnu analizu znanstvenog opusa Marijana Valkovića. Sasvim je sigurno da u njegovim dosadašnjim radovima ima dovoljno materijala za diplomatske i za postdiplomske radove. Jedan diplomski rad pod naslovom 'Socijalni nauk Crkve u djelima Marijana Valkovića'¹⁰ pokazao je opravdanost prije navedene tvrdnje.

Uz realnu opasnost da ne budemo iscrpni te uz mogućnost drukčijih pristupa i podjele, Valkovićev pisani opus možemo podijeliti prema temama koje slijede: obiteljska i bračna problematika, evangelizacija i kršćanin danas, suvremene teme: droga, žena..., moralno-etička kriza i socijalna problematika.¹¹

Obiteljska i bračna problematika zauzima jedno od važnijih mjesta u moralnoj teologiji Marijana Valkovića. On otvoreno ulazi u problematiku braka i

⁸ Uz objavljeni doktorski rad na talijanskom jeziku (*L'uomo, la donna e il matrimonio nella teologia di M. J. Scheeben*, Rim, 1969.) Valković je uredio, redigirao, dopunio ili dijelom preveo nekoliko knjiga. Treba spomenuti dvije koje su ostavile trag u hrvatskoj crkvenoj i društvenoj javnosti. To su: B. HÄRING, *Kristov zakon*, I (1973.); *Kristov zakon*, II (1980.) i *Kristov zakon. Slobodni u Kristu*, III (1986.); SOCIJALNI DOKUMENTI CRKVE, *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka* (1991.). Prva je značajna zbog toga što je to bio, a negdje je još uvijek, udžbenik moralne teologije na teološkim učilištima u Hrvatskoj. Druga knjiga je važna zbog toga što su u njoj prvi put na hrvatskom jeziku bili sakupljeni svi važniji socijalni dokumenti Crkve.

⁹ Namjera ovog prikaza nije donijeti cjelovitu autorovu bibliografiju već samo naznake bogatoga znanstvenog opusa Marijana Valkovića.

¹⁰ Riječ je o izvrsnom diplomskom radu studentice Ankice Mlinarić napisanom 2000. godine na 'Katedri moralne teologije' na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U tom diplomskom radu sakupljena je dosadašnja Valkovićeva bibliografija.

¹¹ U obradi ovog dijela poslužit ćemo se nekim podacima dobivenim u spomenutom diplomskom radu.

obitelji,¹² a raspravlja o pobačaju¹³ i o umjetnoj oplodnji.¹⁴ Posebno je značajna njegova uloga u raspravi o *Nacrtu prijedloga zakona o prekidu trudnoće* iz 1995. godine. Javno iznesene kritičke primjedbe na taj *Nacrt*¹⁵ utjecale su na (ne)donošenje novog zakona o prekidu trudnoće u Hrvatskoj.

Evangelizacija i kršćanin danas je tema kojom se Valković posebno bavi 70-ih godina dvadesetog stoljeća, upravo u vrijeme kada je ta tema aktualna u Crkvi. Objavio je više radova o toj temi.¹⁶ U tom kontekstu treba čitati i veoma značajne radove o savjesti, grijehu i obraćenju.¹⁷

Između *suremenih tema* koje Valković obrađuje spomenimo rasprave o *drogi* i *o ulozi žene*. Ovisnost o drogama je velikim dijelom posljedica osamljenosti i napuštenosti u društvu. Materijalistički i potrošački mentalitet guši autentične humane i društvene vrijednosti. Stvara se negativno ozračje koje posebice osjećaju mladi ljudi koji bježe u drogu pred osobnom odgovornošću u modernom svijetu.¹⁸ Crkva kao zajednica može pridonijeti da vjernik pronađe i društvenu ukorijenjenost potrebnu za izlazak iz svoje osamljenosti.¹⁹ Valković raspravlja o ulozi žene u javnom životu europske civilizacije. Nasuprot europskoj civilizaciji, koja je velikim dijelom muška, potrebno je promicati pozitivne vrijednosti koje simboliziraju žene, kao što su intuicija, nježnost, prednost etike

¹² Usp. M. VALKOVIĆ, Problematika neuspjelih ženidbi. Razvedeni i civilno vjenčani, u: *Bogoslovska smotra* IL (1979.), br. 1-2, str. 113-142.

¹³ Valković raspravlja o pobačaju prije donošenja još uvijek u Hrvatskoj važećeg zakona iz 1978. godine, usp. M. VALKOVIĆ, O etici, pobačaju i 'Nacrtu prijedloga zakona o planiranju porodice', u: *Glas Koncila XVI* (1977.), br. 15, str. 3; ISTI, O etici, pobačaju i 'Nacrtu prijedloga zakona o planiranju porodice' (II), u: *Glas Koncila XVI* (1977.), br. 16, str. 3-4.

¹⁴ Usp. M. VALKOVIĆ, Umjetna oplodnja (IVF) – uspjeh, neuspjeh, zdravstvene i socijalne posljedice, u: *Revija za socijalnu politiku* 2(1995.), br. 4, str. 331-335.

¹⁵ Usp. M. VALKOVIĆ, Kritičke opaske na 'Nacrt prijedloga zakona o prekidu trudnoće', u: *Informativna katolička agencija – Dodatak* (03. 08. 1995.), str. III-VI.

¹⁶ Usp. M. VALKOVIĆ, Evangelizacija kao služenje, u: A. REBIĆ (priredio), *Evangelizacija suvremenog svijeta. Teološki simpozij o dokumentu Sinode biskupa*, Zagreb, 1974., str. 68-71; ISTI, Kršćanin i moralni izazov današnjice, u: *Danica*, Hrvatski katolički kalendar, Zagreb, 1978., str. 59-62.

¹⁷ M. VALKOVIĆ, Obraćanje u životu kršćana, u: *Bogoslovska smotra* XXXIV (1974.), br. 4, 525-535; ISTI, Grijeh danas. Iskustvo, teološko vrednovanje i pastoralne posljedice, u: *Bogoslovska smotra* XLVI (1979.), br. 1-2, str. 5-22; ISTI, Savjest u moralnoj teologiji, u: *Bogoslovska smotra* XLVII (1977.), br. 2-3, str. 181-199.

¹⁸ Usp. M. VALKOVIĆ, Droga, u: *Istarska Danica*, Pazin, 1983., str. 96-99.

¹⁹ Usp. M. VALKOVIĆ, Primary Prevention and Religion, Some Remarks in the Light of Catholic Theology, European Congress for the Prevention of Alcoholism and Drug Dependencies, u: *Život i zdravlje*. Supplement No. 1, Proceedings, str. 247-254.

pred silom, osjećaj za mjeru i osobito osjećaj za religiozno, kako bi te vrijednosti postale strukturalni elementi same civilizacije.²⁰

S napretkom znanosti u posljednjim desetljećima nije išao ukorak i moralni razvoj. Europska se civilizacija više razvija na području egzaktnih znanosti i materije negoli na području etičkih vrednota. Riječ je o *moralno-etičkoj krizi* pri kraju stoljeća²¹ koja ima odjeka i u Crkvi, stoga Valković temeljito raspravlja o moralno-etičkoj krizi u Crkvi.²²

Najveći broj autorovih radova odnosi se na društveno-socijalno područje što na poseban način govori o Valkovićevu zanimanju za društveni nauk Crkve. *Socijalna problematika* obrađena je na znanstveni način u znanstvenim časopisima, ali i na popularan način.²³ Ovdje spominjemo tek neka važnija pitanja. Autor raspravlja o naravi, aktualnosti i problematici društvenog nauka Crkve.²⁴ U tom kontekstu zauzima stav prema tome kako se odnositi prema socijalnom nauku Crkve. Često se iznosi prigovor, piše Valković, »ne bez razloga, da postoji raskorak između socijalnog nauka Crkve i njezine konkretne prakse, posebice ad intra, ali i ad extra, što dovodi do gubitka vjerodostojnosti. Dakako da nije na Crkvi da rješava sve moguće socijalne probleme, ali ona ipak treba biti vidljiv znak, i naukom i djelom, pozitivnih snaga u uklanjanju i prevladavanju socijalnih zala te promicanju pravednijeg društva kao sastavnog dijela cjelovitog humanizma.«²⁵ Socijalni nauk Crkve je sigurno polazište i okvir za socijalnu politiku.²⁶

Dvije teme se posebno obrađuju u djelima Marijana Valkovića. To su pitanje ljudskog rada te socijalna pravda i solidarnost. Problematikom rada Valković se temeljito bavi od 1981. godine i enciklike Ivana Pavla II. *Laborem exercens*.²⁷ Vezano uz nacrt 'zakona o radu' u Hrvatskoj iz 1993. godine, Valković piše o pri-

²⁰ Usp. M. VALKOVIĆ, Uloga žene u javnom životu evropske civilizacije, u: *Bogoslovska smotra* LX (1990.), br. 3-4, str. 192-208.

²¹ Usp. M. VALKOVIĆ, Etika i društvena zbilja, u: *Istarska Danica*, Pazin, 1989., str. 35-38; ISTI, Pogodenost kršćana moralno-etičkom krizom pri kraju stoljeća, u: *Bogoslovska smotra* LXVI (1996.), br. 2-3, str. 285-319.

²² Usp. M. VALKOVIĆ, Elementi moralno-etičke krize u Crkvi (I. dio), u: *Bogoslovska smotra* LXVII (1997.), br. 2-3, str. 223-235; ISTI, Elementi moralno-etičke krize u Crkvi (II. dio), u: *Bogoslovska smotra* LXVIII (1998.), br. 1-2, str. 213-240.

²³ U obiteljskoj reviji 'Kana' i u 'Glasu Koncila' Valković često u nastavcima obrađuje na popularan način socijalna i druga aktualna pitanja.

²⁴ Usp. M. VALKOVIĆ, Društveni nauk Crkve: narav, aktualnost i problematika, u: *Bogoslovska smotra* LXII (1992.), br. 1-2, str. 8-22.

²⁵ *Isto*, str. 21-22.

²⁶ Usp. M. VALKOVIĆ, Socijalni nauk Crkve i socijalna politika, u: *Revija za socijalnu politiku* 1(1994.), br. 1, str. 15-23.

²⁷ Usp. M. VALKOVIĆ, O ljudskom radu. 'Laborem exercens'. Socijalna enciklika Ivana Pavla II. Temeljni pogledi i stavovi, u: *Kana* XI(1981.), br. 12., str. 30-32; XII(1982.), br. 1., str. 22-25, br. 3., str. 13-15; br. 4., str. 8-11; br. 5., str. 8-11.

stupu radu kao ključu društvenog pitanja, o oblicima rada te o radnom moralu i radnom zakonodavstvu.²⁸ Temu rada ponovno uzima u raspravi o socijalnoj državi i na tribinama Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve.²⁹

U kontekstu socijalne pravde³⁰ i solidarnosti³¹ posebno raspravlja o siromaštvu i gladi koji su najvećim dijelom plod nehumanih odnosa, osobito gospodarske i političke naravi. To je skandal za moderno društvo koje kao da zaboravlja zahtjev za socijalnom pravdom ukoliko želi idealno društvo. U 12 nastavaka Valković piše o ovoj temi u Glasu Koncila.³²

Prikaz djela opusa Marijana Valkovića bio bi nedostatan bez brojnih *intervjua* koje je dao i osobito bez *recenzija*. Nakon jedanaest godina profesorskog rada Valković 1976. godine počinje pisati recenzije na djela uglavnom stranih autora koja su vezana uz područje moralne teologije. To su uglavnom knjige, zbornici i teološke enciklopedije na njemačkom jeziku. S posebnim zadovoljstvom naglašavamo da je Valković objavljivao recenzije uglavnom u *Bogoslovskoj smotri*. Do sada je u Bogoslovskoj smotri objavio više od *šezdeset recenzija*. To nisu prikazi nego prave recenzije djela stranih autora u kojima Valković pokazuje opsežno znanje i veliku obaviještenost o tome što se u teologiji, osobito u moralnoj teologiji događa u svijetu.

Budući da su se u Hrvatskoj rijetko prevodila strana teološka djela, takve su recenzije bile na neki način veza s onim što se na području moralne teologije događa u svijetu.

Neka mi na kraju bude dopušteno nekoliko osobnih riječi o prof. ddr. sc. Marijanu Valkoviću u odnosu na njegovu povezanost s inozemstvom. U proteklih deset godina imao sam priliku više puta biti s prof. ddr. Valkovićem na raznim znanstvenim simpozijima i kongresima. Bez obzira na to o kojem se kongresu ili simpoziju radilo, Valković je sudjelovao u raspravi, i to tako da su njegova pitanja i doprinosi pobuđivali veliko zanimanje kod slušateljstva. Na taj način stekao si je ime profesora i znanstvenika iz Zagreba i Hrvatske koji kompe-

²⁸ O tim temama piše u: *Glas Koncila* XXXII(1993.), br. 25, str. 6; br. 29, str. 13; br. 30, str. 5.

²⁹ Usp. M. VALKOVIĆ, Rad danas. Promjene i posljedice, u: S. BALOBAN (uredio), *Socijalni nauk Crkve u hrvatskom društvu*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Zagreb, 1998., str. 45-58.

³⁰ Usp. M. VALKOVIĆ, Socijalna pravda u biblijskoj i povijesnoj perspektivi, u: *Riječki teološki časopis* 6(1998.), br. 1, str. 33-49.

³¹ Usp. M. VALKOVIĆ, Solidarnost i pravda kao temelj socijalne države, u: *Revija za socijalnu politiku* 3(1996.), br. 3-4, str. 217-238.

³² Usp. M. VALKOVIĆ, Glad, siromaštvo i socijalna pravda, u: *Glas Koncila* XXXV(1996.), br. 48, 49, 50, 51 i 52 (nastavci od 1 do 5), str. 8, i *Glas Koncila* XXXVI(1997.), br. 1,2,3,4,5,6, i 7 (nastavi od 6 do 12), str. 8.

tentno i argumentirano sudjeluje u promišljanju kako etičko-moralnih tako i etičko-socijalnih pitanja suvremenog društva i Crkve.

Ovaj kratki prikaz opusa Marijana Valkovića želi biti zahvala za sve ono što je on učinio za Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu, za razvoj moralne teologije i socijalnog nauka Crkve u Hrvatskoj i u svijetu kao i za veliki znanstveni doprinos koji je svojim člancima i recenzijama ugradio u znanstveni časopis Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – *Bogoslovsku smotru*.